

Naturtur til Nordjylland, Danmark juni 2021

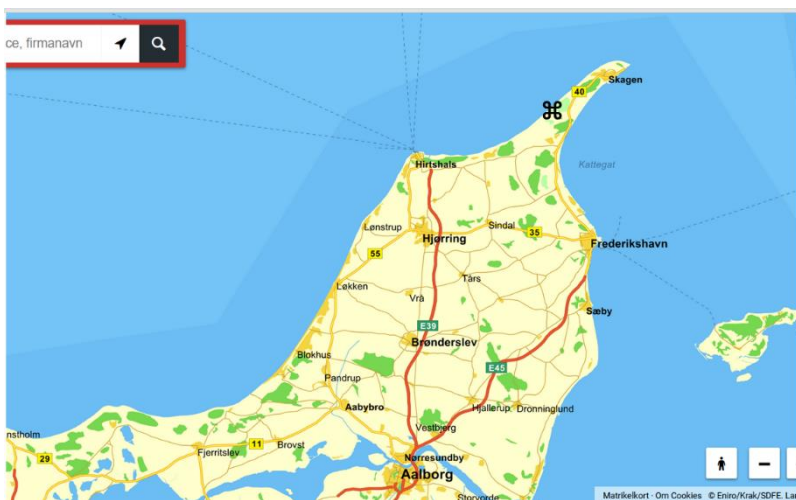
For medlemmer af Nordisk Kulturlandskabsforbund

Tidspunkt: Mandag den 14. juni kl. ca. 14 til torsdag den 17. juni kl. ca. 14.

Emner: Natur (kyst, klit, rigkær, kysthede og højmose), blomster, insekter, padde, fugle, naturgenopretning (offentlig og privat), invasive arter mv.

Guider: Flemming Thorning-Lund, 8 lokale guider samt Anna Bodil Hald

Bosted: Hjorts Badehotel i dobbelt-/enkeltværelser.

3 x overnatninger, 3 x middage, 3 x madpakke. Drikkevarer til måltider ikke inkluderet. Kørsel i egen bil.

Kursuspris ca. 4.200 DKR/4.650 DKR.

1

Program:

Mandag: Ankomst og indkvartering. Råbjerg Mile (Hjertebladet Fliglæbe, planter på vandreklittens afblæsningsflader og tilsandingsområder)

Tirsdag: Intakt højmose-rest i Store Vildmose under hydrologisk genopretning. 'Munkens Klit' med artsrig grønklit-flora samt et banebrydende eksempel på bekæmpelse af Rynket Rose (*Rosa Rugosa*) i den grønne klit. Artsrige kystområder langs Nordsø-kysten ved Tværsted (et område under fredning).

Onsdag: Besøg hos en fritids-landmand: Naturgenopretningsprojekt for sommerfuglen Hedepletvinge (*Euphydryas aurinia*) samt dens værtsplante Djævelsbid (*Succia pratensis*). Råbjerg Mose med genopretning af naturen i rimme-dobbe-landskab med stor artstæthed af dværgbusk-plantесamfund og eneste danske forekomst af Mose-Post (*Ledum palustre*). Hulsig Hede. Vidtgående naturgenoprettelse med fjernelse af invasive nåletræer og hydrologisk genopretning. Heder og kær med stor artsrigdom herunder adskillige arter af orkidéer. Evt. Stranden ved Kandestederne med eroderet omkring 3.000 år gamle rimme-dobbe-systemer.

Torsdag: Ålbæk-området med individrige orkidébestande af Plettet Gøgeurt (*Dactylorhiza maculata*), Purpur Gøgeurt (*Dactylorhiza majalis subsp. purpurella*) inkl. hybrider og Bakke-Gøgelilje (*Platanthera bifolia subsp. bifolia*) i klitenge og i en i øvrigt meget artsrig grønklit. Fredede natur-enge ved Jerup-Napstjert med meget stor artsrigdom.

Min 20 deltagere og max 25 deltagere efter først til mølle, dog fordelt på nordiske lande. Medlemmer af NKF har første prioritet.

Vi følger offentlige Corona-restriktionerne. Ved evt. Corona-aflysning får tilmeldte indbetalte penge tilbage. Evt. gennemføres med danske deltagere.

Tilmelding fra 15. januar 2021 og inden **1. april** 2021 til A.B. Hald annabodil.hald@gmail.com
Mobil +45 21 42 23 30. Depositum 2.000 DKR/2.600NOK/2.800SKR/270 Euro skal være os i hænde senest 10. april 2021 på de nationale NKF-konti. Se her: <http://kulturlandskab.org/bliv-medlem/>

Eksempler på særlige arter: Hjertebladet Fliglæbe (*Neottia cordata*), Purpur-Gøgeurt (*Dactylorhiza majalis subsp. purpurella var. purpurella*), Strand-Snerle (*Calystegia soldanella*), store forekomster af Blodrød Storkenæb (*Geranium sanguineum*), Nikkende Kobjælde (*Anemone pratensis*) og Sand-Frøstjerne (*Thalictrum minus subsp. arenarium*), den eneste kendte danske forekomst af Mose-Post (*Ledum palustre*) samt den truede sommerfugl, Hedepletvinge (*Euphydryas aurinia*).

Links:

Bostedet Hjorts Badehotel: <https://hjorthsbadehotel.dk/>

Råbjerg Mile <https://naturstyrelsen.dk/naturoplevelser/naturguider/raabjerg-mile-og-bunken-klitplantage/sevaerdigheder/>

Store Vildmose: https://www.visitbroenderslev.dk/sites/visitbroenderslev.com/files/2020-09/folder_kort_storevildmose.pdf

Hedepletvinge: <https://naturstyrelsen.dk/naturbeskyttelse/naturprojekter/hedepletvinge-aspea-projektet/>

Råbjerg Mose: <https://naturstyrelsen.dk/naturbeskyttelse/naturprojekter/life-raabjerg-mose/>

Udvidet programbeskrivelse.

Turledere: *Flemming Thorning-Lund, 8 lokale guider og Anna Bodil Hald*

Fotos: *Flemming Thorning-Lund*

Program og omtale af lokaliteter og eksterne guider

Tematur: *Natur og rimme-dobbe-landskab i Nordjylland, Danmark, juni 2021*

Tidspunkt: Mandag, den 14. juni. Mødested: senest kl. 14 på bostedet 'Hjorts Badehotel', Kandestederne, Kandebakkevej 17, 9990 Skagen.

Vi skal se på: Natur (kyst, klit, rigkær, kysthede og højmoser), blomster, insekter, padde, fugle, naturgenopretning (offentlig og privat), invasive arter mv.

Bostedet: Hjorts Badehotel, Kandestederne, er et legendarisk badehotel nær Skagen. Hotellet ligger i naturskønne omgivelser nær Råbjerg Mile.

Adresse: Kandebakkevej 17, 9990 Skagen.
Telefon: + 45 98 48 79 00.

Transport: Finder sted i egne biler. Vi foreslår, at vi på ekskursionsdagene tirsdag og onsdag laver samkørsel for at undgå trængsel på de smalle veje og P-pladser.

Eksterne guider: Vi har 8 lokale guider/gæstelærere, alle med en tilknytning til biologi og landskab, herunder Naturstyrelsen Skagen desuden fra Hjørring, Frederikshavn og Jammerbugt kommuner. Fra Aage V. Jensen Fonde samt endelig en fritidslandmand.

De enkelte tures sværhedsgrad: Vær opmærksom på, at landskaberne, vi vil færdes i, veksler mellem fugtige områder (kær, moser) og mere tørre (forstrande, hele klitserien samt på heder). Desuden færdes vi på kystskrænter. Steder, der stiller krav til solidt fodtøj. Med mindre vi 'løber ind i' perioder med regn, er

solide vandrestøvler OK. Hav for en sikkerheds skyld gummistøvler med. De

enkelte vandreture vil være på 1-2 kilometers længde – enkelte op imod 3-4 kilometer. Men vi anvender god tid til de enkelte arrangementer, så vandringerne vil på ingen måde følles strabadserende.

Praktiske bemærkninger:

Benzin og indkøb: På vej mod Hjorths Hotel vil den sidste mulighed for køb af benzin og drikkevarer være i Ålbæk, der ligger ca. 20 km syd for hoteldestinationen. I Ålbæk findes en stor centralt beliggende P-plads med få meter til to større dagligvare-forretninger. Den omtalte benzinstation er beliggende ca. 200 meter syd for Ålbæk ved vejens østlige side.

Husk vandflaske, praktisk tøj og fodtøj. Medtag gerne termokande, idet det er muligt at tilkøbe kaffe/the på bostedet.

Drikkevarer: Man kan drikke medbragt vin/øl med videre på værelset, men ikke på hotellets arealer uden for værelserne dvs. heller ikke til spisningen. Hotellet sælger drikkevarer.

Uddybende materiale vedrørende lokaliteterne: Tilsendes tilmeldte.

Udvidet programomtale:

Mandag, den 14. juni: Kl. 14: Indkvartering på bostedet, Hjorts Badehotel, og samling. kl. 15 til kaffe/the og kage inkl. introduktion til Råbjerg Mile ved lokal guide

Kl. 16 eller før: Afgang i egne biler til Råbjerg Mile.

Fra p-pladsen vandrer vi frem til et mindre, oprindeligt birkekrat (Dun-Birk (*Betula pubescens*)) som dominerende art. Desuden flere arter af pil (*Salix sp.*) i træ- og busklaget. Urtefloraen er ret artsrig med en betydelig forekomst af Hjertebladet Fliglæbe (*Neottia chordata*). Krattene øst for det aktive mileområde fremviser fremdeles oprindelige plantesamfund knyttet til hede og hedemose, før de ventende sand-masser, der kommer 'buldrende' fra vest, i løbet af få årtier vil tildække også disse områder.

Derefter vandrer vi ind til den store afblæsningsflade over milens mest markante sandklitter, hvor vi botaniserer på afblæsningsfladen og i de lave vandsamlinger. Den lille og sjældne bregne, Pilledrager (*Pilularia globulifera*) optræder i visse år i betydelige mængder i bredzonen i det lave vand. Især knyttet til de tidvist vanddækkede afblæsningsflader optræder en lang række arter af siv og halvgræsser, især tilhørende slægten Star. Denne lokalitet er af væsentlig betydning for flere paddearter, først og fremmest Strandtudse (*Epidalea calamita*).

Kl. 19.30: Spisning (3 retter). Der serveres vand til maden. Alle stærkere drikke købes individuelt.

Tirsdag, den 15. juni:

Kl. 7.30 Morgenmad. Medbragt termokande kan fyldes for egen betaling.

Kl. 8.30. Afgang fra hotellet. Samkørsel.

Vi gør - om nødvendigt - et kort ophold i Tversted mod første ekskursionsstop. Mulighed for benzinpåfyldning og indkøb af fornødenheder.

Kl. 10.00: Ankomst til den fredede højmose i Store Vildmose, Damvej. Her møder vi dagens to med-guider: Marianne Lindhardt og Niels Dahlin Lisborg. Marianne Lindhardt er en betydelig kender af mosens planteliv.

Kl. 11.45 Afgang mod 'Vildmoseporten', Biersted Mosevej 277, 9440 Aabybro, hvor vi indtager den medbragte madpakke. Mulighed for toiletbesøg.

Kl. 12.10 'Vildmoseporten' forlades og vi kører til det fredede grønklitområde 'Munkens Klit' ca. 6 km syd for Løkken. Her er der i løbet af sen-vinteren 2020 gennemført en meget omfattende bekæmpelse af den stærkt invasive Rynket Rose (*Rosa rugosa*). Bekæmpelsen har fundet sted ved anvendelse af gravemaskine.

Den artsrige grønklits karakterflora gennemgås – en flora, der byder på forekomster af meget ualmindelige plantearter som Strand-Snerle, to underarter af Strand-Fladbælg (*Calystegia soldanella*, *Lathyrus japonicus subsp. maritimus var. maritimus* henholdsvis *var. acutifolius*) samt Klit-Natlys (*Oenothera ammobila*).

Deltagerne får ved hjælp af udleverede lettere graveredskaber mulighed for at fjerne nogle af de mange genvækst-skud af Rynket Rose i de gravede områder. Vi forventer, at der fremkommer skud fra rod- og stængelstykker efterladt ved gravearbejdet i de nærmest følgende år.

4

Fig 1: Strand-Snerle (*Calystegia soldanella*).

- For to år siden blev arten, efter mere end 20 års fravær, 'genfundet' i Vendsyssel. Siden da er denne spektakulære snerle blevet iagttaget på et par lokaliteter på Løkken-egnen. Arten er desuden kendt fra en enkelt lokalitet på Skagen Odde (Skagen Nordstrand i Hjælme-klit; 2018).

Fig II: Sand-Frøstjerne (*Thalictrum minus subsp. arenarium*).

- *Sjælden i den grønne klit på landsbasis, men i den kalkrige grønklit ved Tversted regnes den som hørende til en af dette habitats karakterplanter.*

Kl. 14.30. Efter ca. 2 timers ekskursion genoptages kørslen - nu mod Tversted, hvor vi besøger et af de artsrigeste kystområder langs Nordsøkysten i landet. Sammen med Hjørring Kommune har Danmarks Naturfredningsforening gennemført en meget væsentlig fredning, der har til opgave at lukke den sidste mulighed for fortsat udstykning mellem to eksisterende, ældre fredninger henholdsvis syd for og nord for Tannisby. Sagens afgørelse mangler pt. blot færdiggørelsen af de sidste forhandlinger mellem en enkelt lodsejer og Fredningsnævnet.

Kl. 15.30: Ankomst til Tversted/Tannisby: Kaffepause med NKF-indkøbt kage og med mulighed for toiletbesøg.

Kl. 16.00: Vi ser på de mangfoldige habitater i fredningen 'Tversted's Grønne Front'. Floraen, der er særdeles artsrig, tæller over 270 navngivne karplanter - heraf et betydeligt antal, der på landsbasis er meget ualmindelige til sjældne. Arter som, Blodrød Storkeæb, Nikkende Kobjælde og Sand-Frøstjerne (*Geranium sanguineum*, *Anemone pratensis*, *Thalictrum minus subsp. arenarium*), har i dette område nogle af sine individrigeste forekomster i landet.

Knyttet til senstadier af grønklit træffer vi her en mindre forekomst af Tyndakset Gøgeurt (*Orchis mascula*).

Fig III: Tyndakset Gøgeurt (*Orchis mascula*).

- *I Norden er arten hjemmehørende i frodige løvskove og på naturlige enge på kalkbund. Forekomsten i den grønne, klakrige klit ved Tversted, som blev kendt i forbindelse med færdiggørelsen af en fredningssag, var aldeles uventet.*

Derudover er Tyndakset Gøgeurt kun er kendt fra yderligere én forekomst i grønklit i Nordvest Vendsyssel (Grønklit ind til Uggerby Å) i Nordjylland.

Medguider: Jens Baggesen eller Laus Gro-Nielsen fra Hjørring Kommune.

Kl. 18.00: Afgang mod hotellet, som nås efter ca. 30 minutters køretid.

Kl. 19.30: Spisning (tre retters middag).

Fig IV: Hulsig Hede. Rester af ældre parabelklit.

- *De udvaskede (sure) klitsider domineres af Gråris, Hedelyng, Sand-Hjælme samt flere arter af Rensdyrlav (Salix subsp. arenaria, Calluna vulgaris, Ammophila arenaria, Cladonia ssp.*

Onsdag, den 16. juni:

Kl. 7.30. Morgenmad. Samme procedure som dagen forinden. Kage til kaffe/the medbringes af arrangørerne.

Kl. 8.30. Afgang fra hotellet.

Kl. ca. 9.10: Dagens første besøg bliver hos en lokal fritids-landmand, Niels Jæger.

Her ser vi på resultatet af en meget omfattende naturpleje, der har til hensigt at give den akut truede sommerfugl Hedepletvinge samt sommerfuglens værtsplante, Djævelsbid (*Succisa pratensis*) stærkt forbedrede levevilkår.

Kl. 10.10. Vi kører til den sydlige del af Råbjerg Mose.

Kl. 11.30: Ankomst hertil, hvor vi sammen med en guide vandrer ind i dele af landets mest markante rimme-dobbe-landskab.

Det første besøg bliver hér henlagt til Danmarks eneste kendte forekomst af Mose-Post, der tilfældigt blev opdaget af en lokal borger, Lis Henriksen fra Ålbæk, der som så ofte før gik en tur i den vidtstrakte Råbjerg Mose. Denne dag studsede Lis Henriksen over en stærkt krydret lugt, som viste sig at komme fra nogle buske, som hun aldrig havde set før.

Fig V: Klokkelyng (Erica tetralix).

- *Hører sammen med arter som Hedelyng, Mose-Bølle, Pors, Alm. Revling og Gråris (Calluna vulgaris, Vaccinium uliginosum, Myrica gale, Empetrum nigrum, Salix repens var. arenaria) til de karakterskabende dværgbuske i de nordjyske rimme-dobbelandskaber.*

En kvist fra en af buskene blev senere vist til en stedlig naturskoleleder, der mente at fundet kunne dreje sig om Mose-Post. Den pågældende sendte grenstykket til Botanisk Museum i København, hvor fundet blev bekræftet. Dermed kunne Mose-Post indlemmes som spontan art i Danmarks flora.

I Råbjerg Mose findes stadigvæk nogle af landets artsrigeste og mest intakte hede- og hede-mosearealer. Forekomsterne af Klokkelyng og Rosmarinlyng (*Erica tetralix, Andromeda polifolia*) hører til de største i landet. I det samme område forekommer desuden Mose-Bølle, Tyttebær, Blåbær og Tranebær (*Vaccinium uliginosum, V. vitis-idaea, V. myrtillus, Oxycoccus palustris*), Pors (*Myrica gale*) og Alm, Revling (*Empetrum nigrum*)

Af andre yderst interessante arter træffer vi her Hvid Næbfrø, Femhannet Ulvefod og Vestlig Tue-Kogleaks (*Rhynchospora alba, Lycopodium annotium, Trichosporum caespitosum subsp. germanicum*).

Medguide enten Bjarke Huus Jensen eller Helle Kold.

Råbjerg Mose forlades.

Kl. ca. 13.30: Ankomst til Ålbæk med mulighed for toiletbesøg og et hurtigt indkøb af fornødenheder, Benzin ligeledes.

Kl. 14.00: Forinden vandringerne i Hulsig-området indtages den medbragte frokost. Medguide: Sisse Lindholm, Frederikshavn Kommune.

Vi ser på natureffekt af de netop afsluttede LIFE projekter Hulsig Hede samt LIFE Råbjerg Mose. I løbet af en længere årrække har projekterne her medført, at kolossalt store arealer blev ryddet for betydelige forekomster af invasive arter af nåletræ som: Sitka-gran, Klit-Fyr samt Bjerg-Fyr. Dertil kommer, at talrige kilometer af drængrøfter blev sløjfet.

Samlet ekskursionstid ca. 2. timer. Ved vandringens afslutning gives mulighed for at nyde kage sammen med den selvmedbragte kaffe/te fra hotellet.

Kl. 17.30: Afgang tilbage ved hotellet. Pause til kl. 19.30.

Fig VI: 'Martørv' i stærkt eroderet klit ved Kandestederne.

- *Martørv er dannet af sammenpressede planterester, der for op imod 2.000 år siden blev aflejret i bunden af langstrakte vandsamlinger. 'Tørven' der kun er delvist omsat, består af vandplanter samt græsser og dværgbuske, som efterfølgende er blevet presset sammen af flyvesandets vægt. På fotoet ses martørven som parallelle bånd øverst oppe og som klumper af nedskrivende tørveblokke.*

Pausen kan med fordel anvende til et kortere besøg på stranden ved Kandestederne, hvor nogle af de mest markante lag af bronzealderens dobber i nutiden ses som sorte lag i den stærkt eroderede kyst-yderklit. Lagserien blev dannet i vandfyldte vandsamlinger, dobber af samme type, som vi allerede har stiftet bekendtskab med tidligere i dag i Råbjerg Mose.

Kl. 19.30: Festmiddag (tre retters måltid inkl. kaffe/the).

Fig VII: 'Paddeskrab' i fugtig, kystnær hede.

- *For at genskabe gode livsbetingelser, er der på bl.a. på Hulsig Hede 'anlagt' mange lavvandede damme, ved fjernelse af den overliggende tørv, til glæde for padder, et truet fugleliv samt for en række insekter og andre hvirvelløse dyrearter.*

Torsdag, den 17. juni:

Kl. 7.30 Morgenmad. Samme procedure som dagen forinden. Selvbetalt evt. kaffe/the medbringes. Pakning færdiggøres.

Kl. 9.00 Afgang. Denne sidste dag besøges 1-flere lokaliteter i Ålbækområdet, der alle ligger ud imod Kattegat

NORDISKA KULTUR-
LANDSKAPSFÖRBUNDET

Fig VIII: Klit-Natlys (*Oenothera ammophila*).

- *Ret sjælden i den Hjælme-dominerede klit på Skagen Odde.*

De besøgte biotoper byder dels på artsrig grønklit dels på kær og enge.

Fig IX: Hybrid mellem Purpur-Gøgeurt og Plettet Gøgeurt.

Hybridvilligheden mellem de to gøgeurter er så betydelig, at hybriden i et af de besøgte områder ses hyppigere end Plettet Gøgeurt.

Her møder vi individrige orkide-bestande bestående af Plettet Gøgeurt, Purpur Gøgeurt og hybrider mellem disse. Hybridvilligheden mellem de to gøgeurter er så betydelig, at hybriden i et af de besøgte områder ses hyppigere end Plettet Gøgeurt. Dette kan måske antyde at vi her 'oplever' en tidlig fase af fænomenet 'introgression', hvor to eller flere nærtstående arter, der hybridiserer og gennem

tilbagekrydsninger mod arterne, over en længere periode fjerner sig fra de to oprindelige arter.

Desuden vises betydelige forekomster af Bakke-Gøgelille, der her er usædvanlig kraftige som tegn på, at artens genpulje er 'veludstyret'.

Kl. 13.30. Den medbragte frokost samt evt. kaffe/the indtages i den grønne klit ved Jerup.

Strand, inden kursets afsluttes ved 14-tiden.

Fig X: Kort over Vendsyssel med de kommende besøgsområder indplaceret.

Venlig hilsen

Anna Bodil Hald og Flemming Thorning-Lund

ABH Mobil +45 21 42 23 30

FT-L Mobil +45 40 74 44 90

